

TINI- SOS

The International New Issues In Social Sciences

Number: 1 pp: 91- 116 Summer 2015

SOSYAL SERMAYENİN KIRSAL ALANDA YAŞAMA İSTEĞİ ÜZERİNDE ETKİSİ: ERZURUM KIRSAL ALANINDA BİR ARAŞTIRMA

Şerafettin KELEŞ¹

Murat DİLMAÇ²

Arzu TURAL DİKMEN³

ÖZET

Sosyal sermaye birçok çalışmada ifade edildiği gibi diğer sermaye türleri ile birlikte ekonomik ve sosyal kalkınmanın vazgeçilmez halkalarından biridir. Çalışmanın konusu, sosyal sermaye ve diğer etkenlerin kırsal alanda yaşama isteği üzerine etkisini tespit etmektir.

Çalışmanın ana materyalini Erzurum kırsal alanında, tesadüfi örnekleme yöntemine göre yapılan anketlerden elde edilen 2014 yılı yatay kesit verileri oluşturmaktadır. Araştırma bölgesinde hane reisleri ile 324 adet anket çalışması yapılmıştır. Yapısal Eşitlik Modelinin kullanıldığı çalışmada yazılım materyali olarak LISREL 8.72 ve SPSS 13 programı kullanılmıştır.

Araştırma sonuçları, kırsal alanda yaşama isteği üzerine Yapısal Sosyal Sermayenin (0.22), İlişkisel Sosyal Sermayenin (0.46), Bilişsel Sosyal Sermayenin (0.74) pozitif yönde etkisi olduğunu göstermiştir. Kırsal yaşamı ifade eden Fiziksel Etken de (0.86) pozitif yönde etkiye sahiptir. Ekonomik ve demografik etkenler kırsal yaşamı tercihte bir etkiye sahip değildir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Kırsal alan, Yapısal Eşitlik Modeli, Erzurum

¹ Erzurum Üniversitesi, serafettink@atauni.edu.tr

² Atatürk Üniversitesi, mdilmac@atauni.edu.tr

³ Atatürk Üniversitesi, atural@atauni.edu.tr

THE EFFECT ON THE DESIRE TO LIVE IN A RURAL AREA OF SOCIAL CAPITAL: A STUDY IN ERZURUM RURAL AREAS

ABSTRACT

Social capital as expressed in many studies in conjunction with other types of capital the economic and social development is one of the indispensable factors. The subject of this study is to determine the effect of social capital and other factors on the desire to live in rural areas.

The main material of the study is composed of cross-sectional data obtained from surveys based on random sampling method in rural areas of Erzurum in 2014. It was made a survey of 324 units with household heads. In this study used Structural Equation Modeling was used LISREL8.72 and SPSS13 as software material.

The research results showed a positive effect on the desire to live in rural areas Structural Social Capital (0.22), Relational Social Capital (0.46), Cognitive Social Capital (0.74) and Rural life in expressing Physical Factors (0.86) has a positive impact. Economic and demographic factors are not having an impact on the choice of rural life.

Keywords: Social Capital, Rural Area, Structural Equation Modelling, Erzurum

JEL: Z13, R0, O18

GİRİŞ

Yerleşme birimleri nüfus, iktisadi etkinlik, kültür ve doğa ile olan ilişkiler açısından iki yaşayış biçimini ortaya koymaktadır. Söz konusu bu iki yaşayış biçimi yerleşim birimlerini “kırsal” ve “kentsel” şeklinde ayırmaktadır (Tütengil, 1983: 4). Kırsal alanların farklı kültürel, sosyal, demografik, ekonomik, çevresel ve mekânsal yapısı ve değişen koşullarla birlikte yeni anlamlar kazanmakta ve kent yaşamının sunduğu olanakların tümünü karşılamasa da yaşama yeri olarak tercih edilmektedir. Kentlerin dışında kalan alanlarla yerleşim yerlerini dile getiren kır sözcüğü, köyleri, mezraları ve nüfusu iki binden az olan yerleşim yerlerini kapsamaktadır (Tütengil 1983:4). Tolunay ve Akyol (2006) kırsal alanı; “piyasa mekanizmasının hemen hemen hiç çalışmadığı, üretim ve tüketim piyasalarını birleştiren mübadele mekanizmasının yeterince gelişmediği ve

yapılan üretimin büyük ölçüde kırsal toplulukların ya da ailelerin kendi iç tüketim ihtiyaçlarında kullanıldığı yapı” olarak ifade etmektedir.

Sosyal ilişkilerin oluşturduğu üretim yapısı ve insan ilişkileri, topluluk (Gemeinschaft, communitiy, cemeat) ve toplumu (Gesellschaft, , cemiyyet) birbirinden ayırmaktadır. Topluluk sıcak, samimi, sosyal münasebetlere dayanan “organik irade” ye sahipken, toplum “mekanik- rasyonel irade” göstermektedir. Topluluk üyeleri günün büyük kısmında bir arada bulunmakta, aynı örf, adet ve gelenekleri paylaşmakta, doğa ve sosyal çevrelerin baskısı veya tesiri altında birbirine daha çok kaynaşmış, aidiyet bilinci, “biz” bilinci ile dayanışma içinde bulunan fertlerden oluşmaktadır (Tönnies, 2012: 8). Topluluğun belli bir arazi parçası bulunmaktadır. Toplum ise “biz” bilincini yitirmiş, “ben” bilincine sahip soğuk ve menfaate dayanan ilişkilerin şekillendiği yerdir. Toplumlarda sanayileşme ve şehirleşme ile işbölümü artmış, doğal iradenin yerini mekanik irade almıştır. Kırsal alanda şehirleşme ve sanayileşme yoktur ve topluluk ilişkisi hüküm sürmektedir (Eröz 1982: 42).

Kentsel alanla kırsal arasında birçok farklı özellik vardır. Yaşam koşullarını etkileyen bu özellikler fiziksel, ekonomik ve sosyal içerik taşımaktadır. Şehirleri kır sal yerleşmelerden ayıran özellikler içinde sıkışık bina ve sokaklar, nüfus yoğunluklarının yüksekliği ve tarım dışı faaliyetlerin fazlalığıdır. Şehirlerin heterojen nüfus yapısı, bireysel ilişkileri zayıf ve çıkar üstüne otururken kırsalda nispeten homojen olan nüfus yapısı bireysel ilişkileri ve bağları güçlü yapmaktadır. Bu güçlü ilişki ağları kırsal alanda sosyal sermayenin oluşmasını sağlamaktadır.

Sosyal sermaye, insanlara ortak hareket alanı sağlayan normlar ve ağlar olarak ifade edilmektedir (Woolcock and Narayan, 2000: 226). Lin (2001) sosyal sermayeyi sosyal ilişkilerin oluşturduğu sosyal ağlarda yer alan aktörlerin, bu ağlara erişimi ve kullanımından doğan bir sermaye şekli olarak tanımlamaktadır. Whiteley (2000) sosyal sermayeyi ekonomik büyümeye katkısı açısından ele almakta ve insanların kendi aile üyelerine, akrabaları, komşuları ve genel olarak da diğer bireylere güvenme istekliliği olarak tanımlamaktadır.

Son zamanlarda sosyal sermaye kavramı ile ilgili birçok teorik ve ampirik çalışma söz konusudur. Ortak kabul gören bir tanıma göre sosyal sermaye, ortak hedeflerin elde edilmesi için birlikte çalışabilme ve işbirliği yapabilme kapasitesi olarak ifade edilmektedir (Carroll, 2001: 5). Sosyal sermaye, insanlara ortak hareket alanı sağlayan normlar ve ağlar olarak ifade edilmektedir (Woolcock and Narayan, 2000: 227). Lin (2001) sosyal sermayeyi sosyal ilişkilerin oluşturduğu sosyal ağlarda yer alan aktörlerin, bu ağlara erişimi ve kullanımından doğan bir sermaye şekli olarak tanımlamaktadır.

Whiteley (2000) sosyal sermayeyi ekonomik büyümeye katkısı açısından ele almakta ve insanların kendi aile üyelerine, akrabaları, komşuları ve genel olarak da diğer bireylere güvenme istekliliği olarak tanımlamaktadır. Putnam (1993), sosyal sermayenin sivil ve dini gruplar, gayri resmi topluluk ağları, akrabalık ve dostluk bağları, fedakârlık, güven ve değerler şeklinde toplumsal örgütlenme biçimlerinde somutlaşan bir değer olduğunu belirtmektedir. Putnam (1995), sivil katılım ve bir sivil erdem olarak ifade ettiği gönüllü kuruluşların önemini vurgulamaktadır. Ayrıca sosyal sermaye taahhütleri yerine getirme ve dürüstlük gibi geleneksel erdemlerle de ilişkilendirilmektedir.

I. TEORİK ÇERÇEVE

Sosyal Sermaye

Sosyal sermayenin kavramını ilk kullananın Hanifan (1916) olduğu bilinmektedir. Hanifan, kırsal okulların aile birliklerini konu alan çalışmasında; sosyal sermayeyi bireyler ve aileler arasındaki iyi niyet, arkadaşlık, sempati ve sosyal münasebetler olarak tanımlamaktadır. Hanifan'a göre, bireyler kendi aralarında ve diğer komşuları ile işbirliği içerisinde bulunurlarsa, sosyal sermaye oluşacaktır. Oluşacak olan sosyal sermaye, bireyin sosyal ihtiyaçlarını tatmin edebilecek ve tüm toplumun yaşam standartlarında önemli iyileşmeler için yeterli bir sosyal imkân sağlayabilecektir.

Bourdieu (1986), sermaye türleri konulu çalışmasında, sermaye kavramını, ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye şeklinde üçe ayırarak ele almaktadır. İlk olarak kültürel sermaye kavramını farklı sosyal sınıflardan ve sosyal sınıflar içindeki farklı gruplardan gelen çocukların eşit olmayan akademik başarılarını açıklamak için kullanmıştır. Bourdieu, kültürel sermayenin oluşumu ve iletiminin kalıtsal yolla etkili biçimde devam ettiğini belirtmiştir. Çünkü kültürel sermaye iletimi büyük ölçüde göz önünde sürmekte ve bu yüzden kontrole daha az tabi olmaktadır. Oysa ekonomik varlığın mirası vergiyle dizginlenebilmektedir.

Coleman (1988), beşeri sermayenin yaratılmasında sosyal sermaye konulu çalışmasında, gençlerin okuldan ayrılma problemlerinin nedenleri üzerinde durmuştur. Okuldan ayrılma nedenlerini değerlendirirken aile geçmişi ile alakalı üç bileşen; finansal sermaye, beşeri sermaye ve sosyal sermaye arasında ayırım yapmıştır. Çocuğun eğitimi için gerekli finansal olanağı finansal sermaye gösterir. Beşeri sermaye ailenin eğitim düzeyinin etkisini, sosyal sermaye ise Coleman'ın tanımı ile aile arasındaki yakın ilişki yanında evin ve okulun ait olduğu toplumun sürekliliğini, bağların sağlamlığını gösterir. Coleman'ın deneysel araştırmasına göre finansal ve beşeri sermaye yanında sosyal sermaye de okuldan ayrılma eğilimi üzerinde etkilidir. Sosyal uyum, okuldan ayrılma oranının düşmesinde olumlu bir etkiye sahiptir. Coleman'a göre; sosyal

sermaye kavramı, insanların nasıl bir arada çalışmayı başarabildiğini açıklayan bir kavramdır. Sosyal sermaye karşılıklılık beklentileri de içermektedir. İlişkiler yüksek derecede güvenle ve ortak değerlerle yönetildiğinde, daha geniş iletişim ağlarını kapsamakta ve herhangi bir bireyin ötesine geçmektedir. Genellikle mülkiyeti ve kazancı bireylere ait olan insani ve fiziksel sermayeden farklı olarak, Colman sosyal sermayeyi, yalnızca onu gerçekleştirmek için çaba gösterenlerin yarattığı ve onların faydalanabileceği bir kaynak değil, yapının bütün parçaları tarafından kullanılacak mükemmel bir kamusal mal olarak tanımlamaktadır.

Putnam (1993), sosyal sermaye kavramının Kuzey ve Güney İtalya Bölgelerindeki mevcut sosyo-ekonomik farklılığın nedenlerini sorguladığı “Making Democracy Work” adlı çalışmada, Güney İtalya’ya karşı, Kuzey İtalya’nın başarısının daha fazla sosyal sermaye stokuna sahip olmasına bağlamaktadır. Sosyal sermayenin mikro seviyede analizi ile İtalya’daki sivil örgütlere yönelik çalışmada Putnam, sosyal sermayeyi bireylerin ya da hane halkının ağları ve bir bütün halinde toplum için dışsallıklar sağlayan normlar ve değerler şeklinde sosyal örgütlenme özellikleri ile tanımlamakta ve bu dışsallıkların sadece pozitif bir doğaya sahip olduğunu öne sürmektedir.

Tocqueville (1994), sosyal sermayeyi bir kavram olarak kullanılsa da muhtevasına ilişkin temel referansları sunmaktadır. “Amerika’da Demokrasi” isimli çalışmada, Amerikan toplumunu kendi kendini sivil düzeyde örgütleyebilme konusunda sergilediği üstün performansla anlatmaktadır. Amerika’da çeşitli boyutlarda gönüllü sivil örgütlenmelerin mevcudiyeti göze çarpmaktadır. Toplumsal dinamiklerin bir düzen yaratmada kullanılmasına vurgu yapan Tocqueville, demokrasinin işlerliğinin önkoşullarını da Avrupa ve Amerika örneklerinde karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Tocqueville; yüksek örgütlenebilme düzeyi ve paylaşılan ortak değerlerin oldukça fazla olması, Amerika’da gelişmiş bir demokrasi olmasa bile demokrasinin temel vasıflarına sahip olduğu vurgulamaktadır.

Putnam (1995), Amerika’da sosyal sermayenin düşüşünün sebeplerini araştırdığı çalışmasına göre (tek başına bowling oynama), sosyal sermayenin azalmasında belli başlı dört faktör rol oynamaktadır. Birincisi, anne ve babanın yoğun meşguliyetidir. İkincisi, büyük metropollerin yoğun temposu beşeri ilişkileri zayıflatma eğilimindedir. Üçüncü temel suçlu, ev temelli elektronik eğlencelerdir. Dördüncüsü ise, 20. yüzyılın ortasındaki savaş ve yeniden yapılanmanın ortaya koyduğu büyük küresel yıkımların etkisinde yetişen politik neslin yerine daha az politik olan bir neslin yetişiyor olmasıdır. Özellikle oy kullanma oranlarındaki düşüş bunu göstermektedir. Putnam’a göre sosyal sermaye, iletişim ağları, normlar ve güven gibi katılımcıların paylaşılmış nesnelere sürdürülebilirlik için bir arada hareket etmelerini sağlayan sosyal

yaşamın özellikleridir. Yine güven ve sosyal ağlar geliştiği takdirde, bireyler, şirketler, komşuluklar ve hatta bütün millet başarılı olacak, kalkınacaktır

Fukuyama (2001), ekonomik gelişme ve kültür: kültürel sorunlar konulu çalışmasında, aile bağları ve sosyal sermaye arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Aile bağlarının çok güçlü olması, birbiriyle bağlantısı olmayan kişiler arasındaki bağlar açısından olumsuz etkiler içerdiğini savunmuştur. Aşırı miktarda bağlayıcı sosyal sermaye, eğer birleştirici olan sosyal sermaye ile tamamlanmazsa, bağlayıcı sosyal sermaye sahibi grubun kendi içine kapanması, bir anlamda çok kısıtlı bir ekonomik alana “hapsolması” söz konusu olabilecektir. Böylesi bir ortamda ise grup içinde yeniliklerin önü kapanacak, etkin bir kaynak dağılımından söz etmek imkânsız hale gelecektir. Öte yandan, aşırı düzeyde bağlayıcı sosyal sermaye, herhangi bir gruba dâhil olmayan veya daha düşük etkiye sahip diğer grupları ‘ötekileri’ sosyal sermaye oluşumundan dışlayabilmektedir.

Lin (2001), Sosyal sermaye: sosyal yapı ve aksiyon üzerine bir teori konulu çalışmasında, sosyal sermayenin ağ-düzenekleri yoluyla kişiye sunulan bir kaynak olduğunu ileri sürmektedir. Sosyal sermayeyi piyasada getiri elde etme beklentisi ile sosyal ilişkilere yapılan yatırım olarak tanımlamaktadır. Lin’e göre sosyal sermaye aktörlerin eylemleri için ulaşıp kullandığı, sosyal ağlar içinde yer alan kaynaklardır ve bireylerde değil sosyal ilişkiler içinde gizlidir; ancak bu kaynaklara ulaşım ve kullanım aktörlere/bireylere aittir. Bireyin, ilişkilerinde ve ağ düzeneklerinde yer alan bu kaynakların farkında olması ve kaynakları harekete geçirmek için seçim yapması gerekir. Birey sadece varlığından haberdar olduğu ve hangi kaynaklara ulaşmasını sağlayacağı bilgisine sahip olduğu sürece, bu bağlara sermaye özelliği kazandırabilir. Bu kaynakları harekete geçirmese bile bunlar kendisine sembolik fayda sağlayabilirler. Lin’e göre, kimi zaman, sadece önemli kişilerle önemli bağlantılara sahip olduğunun bilinmesi dahi kişinin sosyal çevresinde itibarını artırabilir.

Sharp and Smith (2002), sosyal sermaye ve kırsal-kent arası ara bölge çiftçilik, çiftçi olmayanlarla çiftçilerin ilişkilerinin önemi konulu çalışmalarında, tarım alanlarında büyüme ve gelişmenin, kırsal ile kent arasında yeni bağların ve sorunların doğmasına neden olduğu tespit edilmektedir. Çiftçilerin kentsel pazarlara ulaşmadaki sorunları ve çiftçi olmayanların duydukları endişeler nedeniyle oluşturulan sosyal kısıtlamaları azaltmak için tarım dışı komşuları ile komşuluk ilişkileri geliştirme yolları araştırılmaktadır. Araştırmanın alanı büyük bir metropol alanı içinde bir tarım bölgesidir. Araştırmada, Ohio’da iç içe olan kırsal alan ve kent alanından elde edilen veriler test edilmektedir. Tarım dışı kesimlerle çiftçilerin hangi sıklıkta görüştüğü ve çiftlik ziyaretleri sıklığı ortaya konulmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre çiftçiler ve çiftçi olmayanlar arasında sosyal sermaye, iki şekilde yerel tarıma fayda

sağlamaktadır. Birincisi, sosyal sermaye tarım arazilerinin korunması için destek ile ilişkilidir. İkincisi ise çiftçi pazarları veya diğer yerel işletmeler, sosyal sermaye ile daha çok müşteri ve pazar payı elde edeceğidir. Çalışmada, sosyal sermayenin kırsal alanla kentin adaptasyonunu desteklediği göstermektedir.

Bununla birlikte sosyal sermayenin “toplulukçu” ve “bireyci” ikili bir doğası olduğu yapılan çalışmalarda ortaya konulmaktadır (Esser, 2007: 312). Sosyal sermayeyi bireyci bakış açısından ilk defa sistematik olarak ele alan Bourdieu (1986) olmuştur. Bourdieu, insan ilişkilerinin yapısında somutlaşan sosyal sermayenin soyut karakterini vurgulamakta ve sosyal sermayeyi karşılıklı tanışma ve tanımadan doğan kurumsallaşmış ilişkilerin, kalıcı bir ağa sahip olmaya bağlı gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamı şeklinde tanımlamaktadır. Bu yaklaşım sosyal sermayenin kaynağının kolektif olduğunu ancak birikimi ve kullanımının doğal olarak bireylerin sınıfsal konumu, gücü ve sosyal ağlara erişime bağlı olarak değiştiğini savunmaktadır.

Toplulukçu bakış açısıyla sosyal sermaye; özünde iletişim ağları olmak üzere, ortak değerler, normlar ve güven gibi toplumda herkesin sahip olduğu kolektif bir değer olarak görülmektedir (Coleman, 1988; Putnam, 1993; Portes, 1998; Fukuyama, 2001). Fukuyama (1997) işbirliği, değerler ve normların kurumsallaşmış bütünü olarak sosyal sermayeyi tanımlamakta ve sosyal sermayenin güven üzerine inşa edildiğini vurgulayarak; güvenin resmi kuruluşlar ve bireyler arasında bilgi alışverişini hızlandırarak verimliliği ve refahı artırdığını savunmaktadır. Putnam (1993), sosyal sermayenin sivil ve dini gruplar, gayri resmi topluluk ağları, akrabalık ve dostluk bağları, fedakârlık, güven ve değerler şeklinde toplumsal örgütlenme biçimlerinde somutlaşan bir değer olduğunu belirtmektedir. Putnam (1995), sivil katılım ve bir sivil erdem olarak ifade ettiği gönüllü kuruluşların önemini vurgulamaktadır. Ayrıca sosyal sermaye taahhütleri yerine getirme ve dürüstlük gibi geleneksel erdemlerle de ilişkilendirilmektedir. Sosyal sermaye oluşturmak için işbirliğinin teşvik edilmesi ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesinin, işletmelerin ekonomik performansını ve hükümetin etkinliğini artacağı önemle vurgulanmaktadır.

Yapısal Sosyal Sermaye

Kırsal alanda ilişkiler çıkar üzerine kurulmasa da ortak eylemlerin karşılıklı olarak bireylere sağladığı fayda göz ardı edilemez. Yapısal Sosyal Sermaye, karşılıklı yarar sağlayan kolektif eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için oluşturulmuş roller, kurallar, değerler bütünüdür (Hittet *al.*, 2002: 354). Topluluktaki iyi ilişkiler, bilgiye ulaşmada, işlerin çabuk ve birlikte görülmesinde, karşılıklı dayanışma ve işbirliğinde önemli bir etkidir. Kırsal alanda hayat müşterek olmaktadır. Köylerde birçok iş, aile üyeleri, dostlar, akrabalar ve komşularla birlikte yapılmaktadır.

Sosyal sermayenin yapısal türü, sosyal etkileşimlerden oluşmaktadır. Bu tür bireylerin etkileşimlerinin sosyal yapı içinde bireysel ilişkilerini kullanarak, bir takım avantajları nasıl elde edeceğini göstermektedir. Bireyler iş bulmak, bilgi almak, kaynaklara ulaşmak ve danışmak için bu sosyal ağlara ihtiyaç duymaktadırlar. İlişkilerin oluşturduğu bu düzlem ağ olarak ifade edilmektedir (Narayan-Parker, 1999: 6; Putnam,2001: 43) Bağlayıcı sosyal sermaye (bonding) daha çok aile ve yakın çevrede oluşan ilişkileri ve aile bağlarını ifade etmektedir. Köprü kuran (bridging) sosyal sermaye, komşular, köy halkı ve diğer bireylerle olan ilişkiyi göstermektedir (Eşki,2010:21). Birleştirici (linking) sosyal sermaye birey ve STK'lar arasındaki ilişki düzlemini oluşturmaktadır. Yine sosyal ilişkilerden doğan bağların, grupları bir siyasi veya ekonomik faaliyette etkili bir seviyeye ulaştırarak, mikro düzey sosyal sermaye oluşumunu ve örgütlenerek seslerini iktidar güçlerine duyurma olanağı sağladığını vurgulamaktadır (Evans, 1996: 1121).

İlişkisel Sosyal Sermaye

İlişkisel Sosyal Sermayenin en önemli özelliği kişilerarası güvene dayanmasıdır. Bu sosyal sermaye türü, işbirliğini kolaylaştırmakta, işlem maliyetlerini azaltmakta ve bir yönetim mekanizması olarak işlemektedir(Williams *et al.*,2006: 2).Sosyal sermayenin ilişkisel türü; bireylerin karşılıklı etkileşimleri (Burt, 2000: 349), güven ve güvenilirlik (Putnam,1993: 68; Fukuyama, 2005: 75), normlar ve sosyal yaptırımlar (Coleman, 1990; Putnam, 1995) ve karşılıklılıktan (Coleman, 1990: 12; Granovetter, 2005: 37; Jones and Woolcock, 2007: 65) oluşmaktadır.

Güven bir ilişkinin niteliği iken, güvenilirlik ilişkideki aktörün niteliğidir (Barney and Hansen, 1994: 182). Bireyler ortak çaba göstererek karşılıklı güveni geliştirebilir ve toplumsal kontrol mekanizmalarıyla güven eksikliğini giderebilirler (Uzzi, 1996: 673).Diğer aktörler tarafından güvenilir bir aktör güven eksikliği durumunda kişisel çabalarıyla diğer aktörlerin güvenini kazanıp, hedeflerine ulaşmak için diğer aktörlerin desteğini alabilir.

Bilişsel Sosyal Sermaye

Sosyal sermayenin bilişsel türü, toplumsal hedeflerin ve ortak gayelerin elde edilmesi için zihinsel süreçlerden oluşmakta, kültür ve inanışlardan beslenmekte, birlikteliği öne çıkaran normlar, değerler, tutumlar ve düşüncelerle varlık bulmaktadır. Bilişsel Sosyal Sermaye soyut içeriklidir ve davranış normları, ortak değerler, karşılıklılık ve güven gibi öğeleri ifade eder.

Bilişsel Sosyal Sermaye toplumsal rolleri içselleştiren, topluluk üyeleri arasındaki bağları güçlendiren kural, inanç ve yöntemleri göstermektedir. Yurttaşlık, bireyin kamu hizmetlerinden faydalanması ve yurttaşlık görevlerini

yerine getirmesiyle gerçekleşmektedir. Coleman (1990) bilişsel sosyal sermayeyi, bireyler tarafından topluma yararlı işlerde bütünleşme ve birlikte gerçekleştirme işlemi olarak görmektedir.

Kırsal Alan

Genel olarak ekonomik hayatın daha çok tarıma dayandığı, nüfus yoğunluğu düşük olan, doğa koşulları ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin olduğu, eğitim, sağlık, haberleşme ve sosyal güvenlik gibi sosyal ve kültürel olanakların yeterince gelişmemiş olduğu yerleşimler kırsal alan tanımlaması içinde yer almaktadır (Çekiç, 2009: 3).

Kırsal alanların farklı kültürel, sosyal, demografik, ekonomik, çevresel ve mekânsal yapısı ve değişen koşullarla birlikte yeni anlamlar kazanması, kırsal alan tanımlamasını güçleştirmektedir. Ülkeler kendi idari yapılarını da dikkate alarak kendilerine özgü kırsal alan tanımı yapmakta, hatta farklı amaçlarla gerçekleştirilen çalışmalarda farklı kırsal alan tanımları kullanabilmektedir. Kentlerin dışında kalan alanlarla yerleşim yerlerini dile getiren kır sözcüğü, köyleri, mezarları ve nüfusu iki binden az olan yerleşim yerlerini kapsamaktadır (Tütengil, 1983:2). Türk Dil Kurumu (1998) kırsal kavramını “az insanın barındığı, daha çok kır durumunda olan yer” olarak tanımlarken; Tolunay ve Akyol (2006) kırsal alanı; “piyasa mekanizmasının hemen hemen hiç çalışmadığı, üretim ve tüketim piyasalarını birleştiren mübadele mekanizmasının yeterince gelişmediği ve yapılan üretimin büyük ölçüde kırsal toplulukların ya da ailelerin kendi iç tüketim ihtiyaçlarında kullanıldığı yapı” olarak ifade etmektedir.

Kırsal Alanda Yaşama İsteği ve Aidiyet Duygusu

Topluluklar homojen bir bütün değil, çok çeşitli şekillerde bölünme ve çatışmayı içinde barındıran heterojen bir bütünlük olarak kabul edilmektedir. Bu kategoride yer alan anket soruları bu farklılıkların niteliğini ve kapsamını tespit etmeye yöneliktir. Komşuluk ilişkileri ve kaynaşma boyutu ile sosyal birliğin genel algıları sorgulanmakta ve toplumsal beraberlik veya ayrışma araştırılmaktadır. Cinsiyet, mezhepsel veya etnik nedenlerden dolayı, kamu hizmetlerinden alıkoyma olup olmadığı saptanmaya çalışılmaktadır. Bu bilgilerin, ayrıca toplumda sosyal stresin kaynaklarını tanımda teşhise yönelik bir değerde bulunmaktadır (Grootaert *et al.*, 2002: 5). Kırsal alanda yaşayan aileler, köy ve mahallelerindeki diğer ailelerle hayatın bütün sıkıntılarını paylaşma yoluna gitmektedirler. Çocuklarını emanet etme, birlikte yemek yeme, borç ve ödünç alma ve verme, hastalık anında destek olma gibi birçok iyilik durumu komşuluk ilişkilerinin çatısını oluşturmaktadır.

Hofstede (1980) belli başlı kültürel değerlerden hareket ederek toplumları bireyci ve toplulukçu kültür ekseninde değerlendirmektedir. Toplulukçu

kültürleri bireyci kültürlerden ayıran temel özellik toplulukçu kültürlerde kişinin kendisini bağımsız bir birey olarak değil bir grubun (aile, kavim, ulus vb.) parçası olarak görmesi, bunun sonucunda da bireysel amaç ve davranışlarının grubunun norm ve beklentileri ile uyumlu olmasını sağlamak kaygısıdır (Triandis,1995: 24; Wasti ve Erdil, 2007: 3-4). Bireyci kültürlerde ise kişinin amaçları ait olduğu grupla ortak olmayabilir; kişinin amaçları çoğu kez önceliklidir. Toplulukçu kültürde birey kişilerarası bağlarla topluluğa duygusal bir bağlılık oluşturmaktadır. Topluluk duygusu olarak da ifade edilen bu bağlılık bireyi topluluk içinde rahat etme, emniyette olma ve kabul görme hissi vermektedir. Ortak bir amaç etrafında bir arada çalışan veya herkesin işbirliğine dayalı olarak gerçekleşen bir aktivitede ya da bir olayda yer alan her bir bireyin ortak bir topluluk duygusuna yaslandığı söylenebilir (Sarason, 1974: 12-13). Topluluğun ortak ilgiler, özellikler ve kimlikler etrafında bir araya gelen insanlardan oluşan bir yapı olduğu ifade edilmektedir (Crow, 2007: 618).

Bir bölgeye atıfla ele alındığında kırsal alan, kent alanı gibi mekân temelli topluluklar, mekânın yanında zamanla ürettikleri ortak ilgiler, değerler, davranış, kültür ve ortak inandıkları din, ortak konuştukları dil gibi sosyal etkileşimle ilişkisel düzeyde toplulukları oluştururlar. Hemşerilik bağı mekân değişse de bu ilişkiler sayesinde devam eder. Mekânı aşan değer, duygu, inanç, kültür, birliktelik ruhu gibi sosyal bileşenler topluluğun kurulmasını sağlayabilir. Asıl olan karşılıklı ilişki düzeyinin topluluk üyelerince sürdürülmesidir. Topluluk sürekli etkileşim alanları olarak işlev görür ve üyelerini belirli eksenlerde bir araya getirir. Ortak bir var oluş alanı yaratır. Özel ilişki biçimleri üretir. Bazı ritüeller ve semboller aracılığıyla üyelerini ortak değerler alanına çeker ve aidiyet duygusu yaratır (Aydemir, 2011: 29). Bu kapsamda bireylerin aidiyet duygusu, birbirlerini ve ait oldukları topluluğu önemseme hissi ve ihtiyaçlarının birbirlerine bağlılık yoluyla karşılanabileceği inancını paylaşımlarıyla oluşturmaktadır (Mc Millan, 1996: 316).

II. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Kırsal alanda sosyal sermayenin varlığı ve kırsal sakinlerin hayatlarını kırsal alanda sürdürme isteklerinde sosyal sermayenin diğer etkenlerle birlikte etkisi araştırmanın genel amacını oluşturmaktadır.

Bu kapsamda araştırmanın özel amacı ise Grootaert (1998) tarafından kırsal alanda ekonomik ve sosyal kalkınmanın “**kayıp halkası**” olarak ifade edilen sosyal sermayenin kırsal yerleşmelerde yaşama isteği üzerindeki etkisinin tespitidir. Böylelikle araştırma bölgesi itibarıyla kırsal göçün önlenmesinde kayıp halkanın önemi ve nispi değeri ölçülmüş olacaktır.

Araştırma kapsamı olarak Erzurum ili kırsal alanı olarak belirlenmiştir. Araştırmada anket yapılacak hane reisi sayısının belirlenmesinde %5 hata payı

ve %95 güvenilirlik sınırları içerisinde çalışılmıştır. Çalışmada karşılaştırma yapılabilmesi için kuzey ve güney ilçeler için örnek büyüklüğü ayrı ayrı hesaplanmış olup, hedef kitlenin benzer özellikler taşıyabileceği yani örnek hacminin homojen olduğu varsayılmıştır. Tesadüfi Örneklemeye Yöntemine göre yapılan hesaplamalar sonucunda anket sayısı aşağıdaki formülle belirlenmiştir (Çiçek ve Erkan 1996: 68).

$$n = \frac{N \cdot S^2 \cdot t^2}{(N-1) \cdot d^2 + S^2 \cdot t^2}$$

n= Örnek hacmi

N= Örneklemeye çerçevesine ait toplam birim sayısı

\bar{x} = Ortalama (Geometrik)

S= Standart sapma

d= $\bar{x} \cdot 0.10$

t= Güven sınırı

Güney ilçeler için örnek hacmi;

N= 40955

\bar{x} = 2457,51

S= 1582,96

d= $\bar{x} \cdot 0.10 = 245,75$

t= 1.96

$$n = \frac{N \cdot S^2 \cdot t^2}{(N-1) \cdot d^2 + S^2 \cdot t^2} = \frac{40955 \cdot 1582,96^2 \cdot 1,96^2}{(40954) \cdot 245,75^2 + 1582,96^2 \cdot 1,96^2} = \frac{394238428070,25}{2482963618,3} = 159$$

Araştırma kapsamında yapılan anketlerin bir bölümünün gerçekleri yansıtmayacağı ve popülasyonu temsil etmeyeceği düşünülerek güney ilçeler için anket sayısı %10 artırılmış ve 175 adet (159*1.10) olarak belirlenmiştir.

Kuzey ilçeler için örnek hacmi;

N= 13272

\bar{x} = 1656

S= 985,1

d= $\bar{x} \cdot 0.10 = 165,6$

t= 1.96

$$n = \frac{13272 \cdot 985,1^2 \cdot 1,96^2}{(13271) \cdot 165,6^2 + 985,1^2 \cdot 1,96^2} = \frac{49472637750,33}{365837244,62} = 135$$

Aynı şekilde kuzey ilçeler için de anket sayısı %10 artırılmış ve 149 adet (135*1.10) olarak belirlenmiştir. Toplamda 324 adet anket ilçelerin hane sayısına göre oransal olarak dağıtılmış ve uygulanmıştır.

Anket formunun hazırlanmasında Narayan and Cassidy'nin (2001) çalışmalarında kullandıkları anket formu dikkate alınmıştır. Yine Onyx and

Bullen'in (2000) beş farklı toplulukta sosyal sermayeyi ölçmek için yaptıkları çalışma referans alınmıştır. Araştırma modeli oluşturulurken sosyal sermayeyi İspanya'nın kırsal Endülüs bölgesinde tespiti yönelik bir çalışma olan Gómez-Limón et al (2013) çalışmaları incelenmiş ve orijinal model ve anket soru formu oluşturulmuştur.

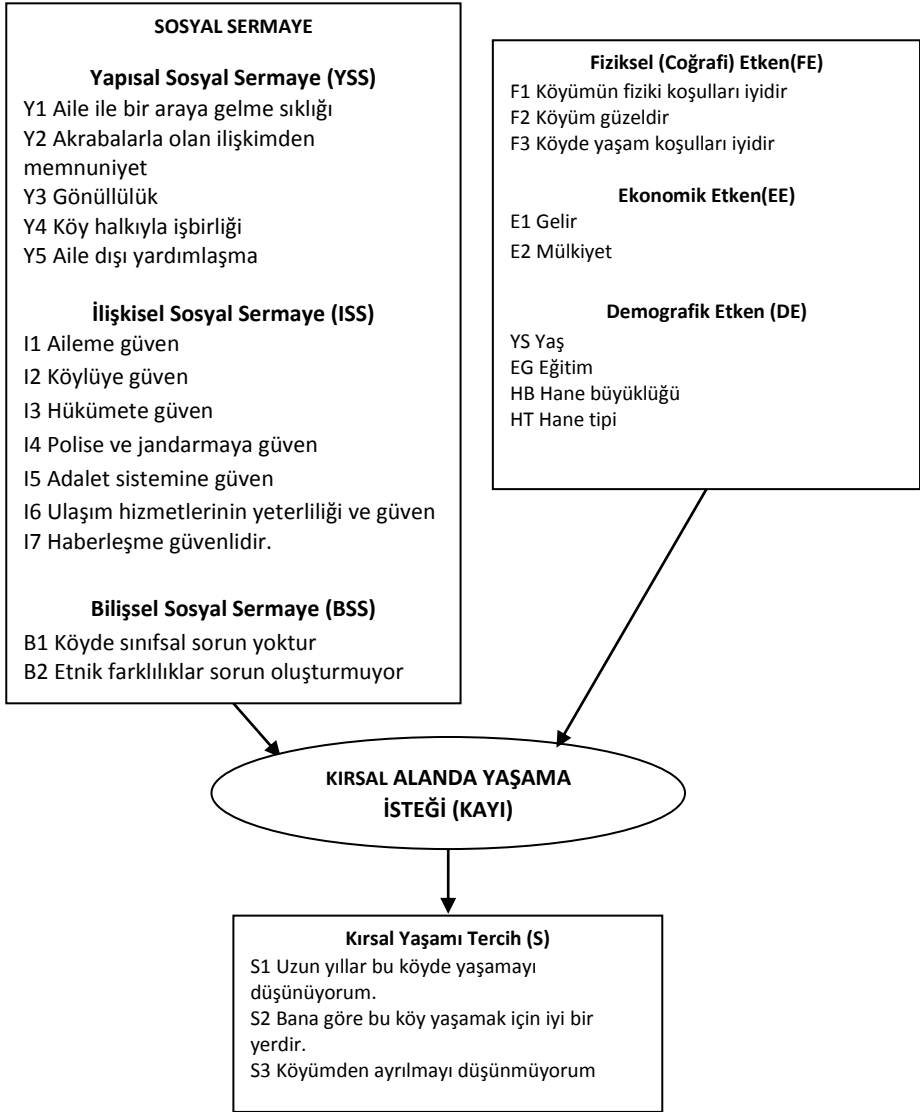
Verilerin analizinde Yapısal Eşitlik Modellemesi kullanılmıştır. Yapısal Eşitlik Modellemesinde en yaygın kullanılan bilgisayar programları, AMOS, EQS, LISREL ve MxGraph'dır. Bu çalışmada en yaygın kullanılan yazılım programı olan LISREL 8.72 Bilgisayar Programı kullanılmıştır.

Veriler analiz edilirken öncelikle gözlenen değişkenler belirlenmiş ve Path analizi yapılmıştır. Daha sonra gizil değişkenlerin veya varsayımsal yapıların gözlenen değişkenler tarafından nasıl tanımlandığını ve gözlenen değişkenlerin ölçüm özelliklerini (güvenilirlik ve geçerlilik) gösteren ölçüm modeli tanımlanmıştır (Jöreskog and Sörbom 1996:348). Bu model gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki bağlantıların bir kümesini oluşturmaktadır.

Ölçüm modelinin tanımlanmasından sonra yapısal model oluşturulmuştur. Yapısal model gizil değişkenler arasında nedensel ilişkileri belirlemekte, nedensel etkileri tanımlamakta ve açıklanan ve açıklanmayan varyansı göstermektedir. Diğer bir ifade ile gizil değişkenler arasındaki bağlantılar yapısal model olarak tanımlanmaktadır ve bu modelde gizil değişkenler ve bir gizil değişkenin göstergesi olmayan değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü tanımlanır ve bazı parametreler sabitlenir (Bayram, 2010:6). Daha sonra yapısal modelin uygunluk ölçütleri hesaplanmıştır. Son olarak model tahmini yapılmış ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda yorumlanmıştır.

III. MODEL ve HİPOTEZLER

Üç sosyal sermaye türünün yani yapısal sosyal sermaye, ilişkisel sosyal sermaye ve bilişsel sosyal sermayenin kırsal halkın yaşamlarının kırsal yerleşkede sürdürmelerin etkisinin pozitif yönlü olması beklenmektedir. Yine ekonomik, demografik ve fiziki koşulların kırsal alanda yaşama tercihinde pozitif etkiye sahip olduğu varsayılmaktadır. Çalışmada üç sermaye türünün ve fiziksel, ekonomik ve demografik etkenlerin kırsal alanda yaşama isteği üzerindeki etkisinin tespiti hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda değişkenleri ve bu değişkenleri tanımlayan boyutları gösteren araştırmanın modeli Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

IV. ARAŞTIRMA BULGULARI

Demografik ve Sosyo-Ekonomik Bulgular

Alan çalışmasının yürütüldüğü Erzurum, denizden 1895 metre yükseklikte, Doğu Anadolu bölgesinin en kalabalık ve büyük şehirlerinden biridir. Erzurum 25.066 km² alanıyla bölgenin en büyük, Türkiye'nin ise dördüncü büyük ilidir.

Erzurum'un yükseltiyeye bağılı olarak oluşan sert iklim şartları ve bitki çeşitliliğı, farklı turizm tipleri ve hayvancılık açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.

Bu kapsamda güney ve kuzey ilçelerde hane reisleriyle yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular sırasıyla verilmektedir.

Hane reisi yaşı: Sosyal ilişkilerde ve sosyal ağlara katılımı hane reisinin yaşı önemli bir faktördür. Popülasyonda her yaş grubundan hane reisi bulunmaktadır. Çizelge 4.1'de hane reislerin yaş gruplarına göre yüzde dağılımı verilmiştir.

Tablo 1. Hane reislerinin yaş dağılımı

Yaş Aralığı	24 ve altı	25-34	35-44	45-54	55 ve üzeri	Toplam
Frekans	20	107	94	67	36	324
Oranı %	0.06	0.33	0.29	0.21	0.11	100

Erzurum kırsal alanında örneklem içinde yer alan hane reislerinin %33'ü 25-34 yaş grubunda yer almaktadır ve diğer yaş gruplarına göre daha yüksek bir orana sahiptir. 24 yaş altındaki hane reisi oranı %6 ile en düşük düzeydedir.

Hane reisi eğitim durumu: Sosyal sermaye araştırmalarında eğitime atfedilen önem, eğitimin sosyal ilişkilerde gösterdiği pozitif etki dolayısıyladır. Eğitim sosyal ağlara katılım, çevrenin imkânlarından faydalanma, örgütlenme, birlik ruhu ve sosyal kaynaşmada önemli bir faktör durumundadır. Hane reislerinin eğitim düzeyleri Çizelge 4.2'de gösterilmektedir. Buna göre hane reislerinin %43'ü ilkököl, %29'u ortaoköl, %15'i lise, %13'ü yüksekoköl mezunudur.

Tablo 2. Hane reislerinin eğitim düzeyi

Mezun olunan oköl	İlkoköl	Ortaoköl	Lise	Üniversite	Toplam
Frekans	140	94	49	41	324
Oranı %	0.43	0.29	0.15	0.13	100

Hane büyüklüğü ve tipi: Çizelge 3'de hane büyüklükleri verilmiştir. Hane büyüklüğü bulguları bölgesinin genel yapısına uygun olarak doğurganlık oranının yüksek olduğunu ve çok çocuklu ailelerin çoğunluğu oluşturduğu göstermektedir. Ortalama hane büyüklüğü 6.35 olarak tespit edilmiştir. Erzurum kırsal alanında 1-4 arası çocuk sahibi hane oranı %23'tür. 5-8 kişilik hane oranı %66 iken, 9-12 kişilik hane oranı %8, 12 kişiden daha fazla nüfusa sahip hane oranı ise %3'tür.

Tablo 3. Hane büyüklüğü

Hanedeki kişi sayısı	1-4	5-8	9-12	12'den fazla	Toplam
Frekans	75	211	28	10	324
Oranı %	0.23	0.66	0.08	0.03	100

Çizelge 4’de hane tipi verilmiştir. Çok çocuklu çekirdek aile oranı en çok görülen hane tipidir. Hanelerin %44’ü çok çocuklu çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Erzurum kırsalında evlenen erkek çocuğun haneden ayrılmadan eşiyile birlikte baba evinde oturmaya devam etmesinin yaygın olması nedeniyle kırsal hanelerin %24’ü bu şekilde anne ve babalarıyla birlikte oturan ailelerden oluşmaktadır. Birkaç kuşağın birlikte yaşadığı soy tipinde %25 oranla yaygın görülmüştür. Erzurum kırsalında bir aile büyüğü ile yaşayan veya iç güveysi olarak tanımlanan hane reislerinin bulunduğu hane tipi oranı ise %7 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4. Hane tipi

Hane tipi	Çekirdek aile	Anne ve baba ile beraber	Soy aile	İç güveysi	Toplam
Frekans	142	79	80	23	324
Oranı %	0.44	0.24	0.25	0.07	100

A. Analiz Bulguları

Ölçüm modeli oluşturulmadan önce ölçeklerin güvenilirlik testleri yapılmıştır. En yaygın kullanılan yöntem olarak Cronbach’s Alpha¹ katsayısı hesaplanmıştır (Kalaycı 2006). Çizelge 3.4’te model ve ölçeklere ilişkin güvenilirlik sonuçları verilmiştir. Ölçeklerin güvenilirlik testinde ölçekler oldukça güvenilir bulunmuştur.

Tablo 5. Ölçeklere İlişkin Güvenirlik Bulguları

Ölçek	Cronbach’s Alpha Değeri	Sonuç
Y1 Ailem ile sıklıkla araya geliriz	,708	Oldukça Güvenilir
Y2 Akrabalarla olan ilişkimden memnunum	,690	Oldukça Güvenilir
Y3 Köy işlerinde gönüllü çalışırım	,690	Oldukça Güvenilir
Y4 Köy halkıyla işbirliği içindeyim	,691	Oldukça Güvenilir
Y5 Ailem dışında köy halkıyla yardımlaşırım	,707	Oldukça Güvenilir
I1 Aileme güvenirim	,678	Oldukça Güvenilir
I2 Köylüye güvenirim	,677	Oldukça Güvenilir
I3 Hükümete güvenirim	,689	Oldukça Güvenilir

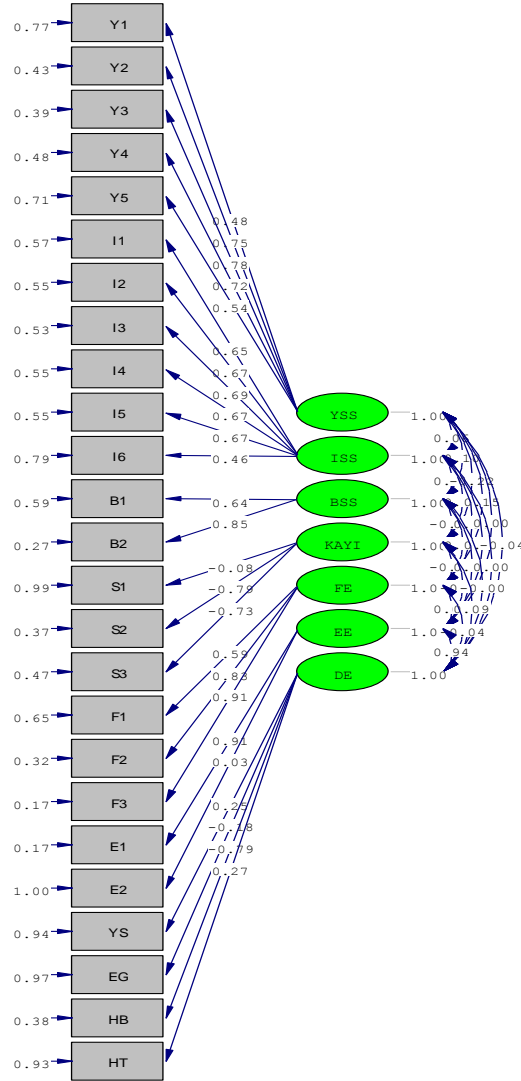
¹ Cronbach’s Alpha Katsayısının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler; $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ölçek güvenilir değil, $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ölçek düşük güvenilir, $0.60 \leq \alpha < 0.80$ oldukça güvenilir, $0.80 \leq \alpha < 1.00$ yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 5 (Devam). Ölçeklere İlişkin Güvenirlilik Bulguları

I4 Polise ve jandarmaya güvenirim	,692	Oldukça Güvenilir
I5 Adalet sistemine güvenirim	,680	Oldukça Güvenilir
I6 Ulaşım hizmetlerinin yeterliliği ve güvenlidir	,694	Oldukça Güvenilir
B1 Köyde sınıfsal sorun yoktur	,692	Oldukça Güvenilir
B2 Etnik farklılıklar sorun oluşturmuyor	,677	Oldukça Güvenilir
S1 Uzun yıllar bu köyde yaşamayı düşünüyorum.	,682	Oldukça Güvenilir
S2 Bana göre bu köy yaşamak için iyi bir yerdir.	,705	Oldukça Güvenilir
S3 Köyümden ayrılmayı düşünmüyorum	,707	Oldukça Güvenilir
F1 Köyümün fiziki koşulları iyidir	,688	Oldukça Güvenilir
F2 Köyüm güzeldir	,678	Oldukça Güvenilir
F3 Köyde yaşam koşulları iyidir	,676	Oldukça Güvenilir
E1 Gelir	,717	Oldukça Güvenilir
E2 Mülkiyet	,741	Oldukça Güvenilir
YS Yaş	,711	Oldukça Güvenilir
EG Eğitim	,715	Oldukça Güvenilir
HB Hane büyüklüğü	,712	Oldukça Güvenilir
HT Hane tipi	,719	Oldukça Güvenilir

a. Ölçüm modeli bulguları

Bu kısımda standardize edilmiş faktör yük değerleri ve ölçüm modeli *t* değerleri verilmektedir. Şekil 4.1’de standardize edilmiş faktör yük değerleri gösterilmektedir. Model gizil değişkenler; Yapısal Sosyal Sermaye (YSS), İlişkisel Sosyal Sermaye (ISS), Bilişsel Sosyal Sermaye (BSS), Fiziksel Etken (FE), Ekonomik Etken (EE) ve Demografik Etken (E) değişkenlerinden oluşmaktadır.

Chi-Square=754.71, df=254, P-value=0.00000, RMSEA=0.079

Şekil 1. Kırsal alanda yaşama isteği modeli standardize edilmiş faktör yük değerleri

Model için X²/DF değeri 2.97 olarak hesaplanmıştır (754.71/254). Bu değer kabul edilebilir değer olan beş ve beşten küçük değerler içerisinde yer almaktadır. Aynı şekilde RMSEA değeri yine kabul edilebilir değer olan 0.10'dan daha düşük değerdedir (0.079). Model p<0,0000 değerini aldığı için %5 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Çizelge 4.6'da ölçüm modelinin gözlenen değişken parametreleri verilmektedir.

Tablo 6. Gözlenen değişken parametreleri

Gizil değişkenler	Gözlenen Değişkenler	t değeri	Standart edilmiş yük değerleri
Yapısal Sosyal Sermaye (YSS)	Y1	5.11	0.45
	Y2	14.12	0.75
	Y3	14.82	0.75
	Y4	13.35	0.72
	Y5	9.39	0.54
İlişkisel Sosyal sermaye (ISS)	I1	11.81	0.65
	I2	12.16	0.67
	I3	12.65	0.69
	I4	12.25	0.67
	I5	12.25	0.67
	I6	7.80	0.46
Bilişsel Sosyal Sermaye (BSS)	B1	10.62	0.64
	B2	13.55	0.85
Kırsal Alanda Yaşama İsteği (KAYI)	S1	1.23	-0.05
	S2	9.10	-0.79
	S3	8.83	-0.73
Fiziksel Etken	F1	10.85	0.59
	F2	16.58	0.83
	F3	18.21	0.91
Ekonomik Etken	E1	1.10	0.91
	E2	0.50	0.03
Demografik Etken	YS	4.14	0.25
	EG	-2.55	-0.15
	HB	-11.2	-0.79
	HT	4.41	0.27

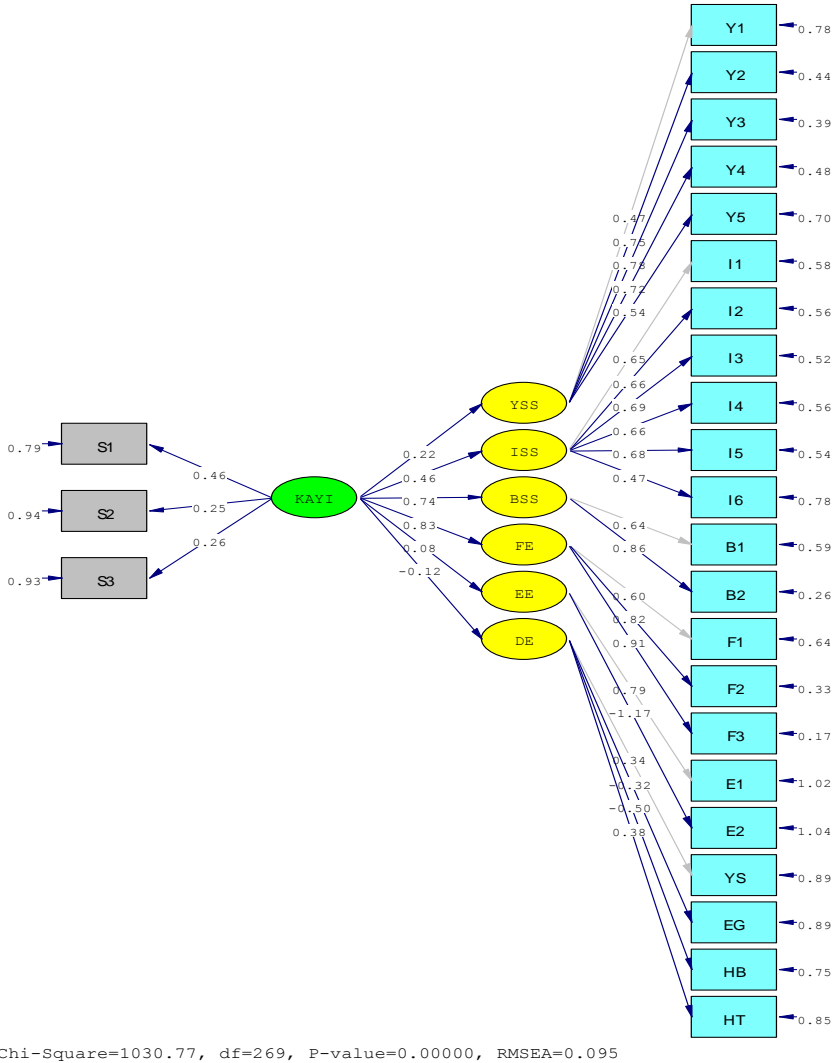
Kırsal alanda yaşama isteği ölçeğinde “Uzun yıllar bu köyde yaşamak istiyorum (S1)” faktörü ve Ekonomik Etken ölçeği içindeki “Gelir (E1)” ve “Mülkiyet (E2)” anlamsız bulunmuş diğerbütün gözlenen bağımsız değişkenler anlamlı ve %5 önem seviyesinde istatistikî olarak önemli bulunmuştur.

b. Yapısal model bulguları

Yapısal modelin temel amacı içsel ve dışsal gizil değişkenler arasındaki ilişkiyi tanımlamak ve test etmektir. Ölçüm modeli ile tanımlanan yapısal modelin uyum istatistikleri ölçüm modeliyle aynıdır. Bu kısımda ölçüm modelinden farklı

olarak gizil değişkenler arasındaki yapısal katsayılar incelenmektedir (Sümer ve Bek 2012: 4).

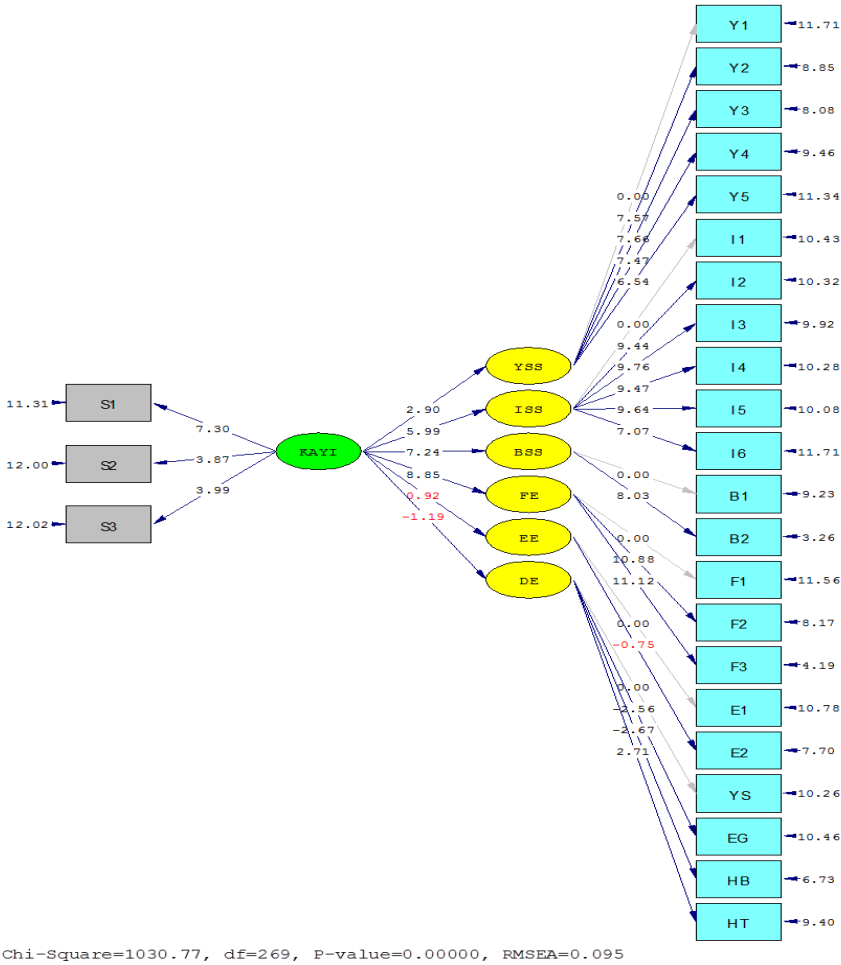
Şekil 4.2’de Kırsal Alanda Yaşama İsteği Yapısal Modeli ve standart değerleri verilmektedir. Buna göre Model’de sosyal sermayenin üç türü Yapısal Sosyal sermaye (YSS), İlişkisel Sosyal Sermaye (ISS), Bilişsel Sosyal Sermaye (BSS) ve köy sevgisini ve kırsal yaşamı ifade eden Fiziksel Etken (FE) Kırsal Alanda Yaşama İsteği’ne olumlu ve anlamlı bir katkı sağlarken Ekonomik Etken (EE) ve Demografik Etken (DE) anlamlı bir katkı oluşturmamaktadır.

Şekil 2. Kırsal alanda yaşama isteği yapısal modeli

Kırsal Alanda yaşama isteği üzerinde etkili olan en önemli etkenler sırasıyla yaşadığı köyden memnuniyetini bildiren Fiziksel Etken (0.83), Bilişsel Sosyal Sermaye (0.74), İlişkisel Sosyal Sermaye (0.46) ve Yapısal Sosyal sermaye (0.22) olarak tespit edilmiştir.

Fiziksel (coğrafi) Etken içinde en önemli iki faktör “köyde yaşam koşulları(F3)” ve “köyün güzelliği (F2)”, Bilişsel Sosyal Sermaye içinde “etnik farklılıklar sorun oluşturmuyor(B2)” ve “köyde sınıfsal sorun yoktur (B1)”, İlişkisel Sosyal Sermaye içinde “hükümete güven(I3)” ve “adalet sistemine güven(I5)”, Yapısal Sosyal Sermaye içinde ise “ailem dışında köy halkıyla yardımlaşırım (Y5)” ve “köy halkıyla işbirliği içindeyim (Y4)” olarak tespit edilmiştir.

Şekil 3. Kırsal alanda yaşama isteği yapısal model t değerleri

Şekil 4.3’de Kırsal Alanda Yaşama İsteği yapısal modeli t değerleri verilmiştir. Buna göre Ekonomik etken (0.92) ve Demografik Etken (-1.19) ile %5 önem seviyesinde istatistikî olarak önemsiz bulunmamıştır. Diğer etkenler %5 önem seviyesinde istatistikî olarak önemli bulunmuştur.

Model için X²/DF değeri 3.83 olarak hesaplanmıştır (1030.77/269). Bu değer kabul edilebilir değer olan beş ve beşten küçük değerler içerisinde yer almaktadır. Aynı şekilde RMSEA değeri yine kabul edilebilir değer olan 0.10’dan daha düşük değerdedir (0.095). Model p<0,0000 değerini aldığı için %5 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Model’in veri setine ne kadar uyduğunu değerlendirmede kullanılan kriterler Çizelge 4.7’de verilmiştir. Söz konusu değerlerin 1’e yakın olması veri ile model arasındaki uyumun mükemmel olduğunu göstermekte, sıfır ise uyumsuzluğu temsil etmektedir (Çelik ve Yılmaz, 2014: 78).

Tablo 7. Model II’e ait uyum indeksleri

Uyum indeksleri	Uyum indeksleri sembolleri	Model II değeri
Uyum iyiliği indeksi	GFI	0,90
Düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi	AGFI	0.86
Normlaştırılmış uyum indeksi	NFI	0.87
Tucker-Lewis indeksi	NNFI	0.87
Göreceli uyum indeksi	RFI	0.84
Karşılaştırmalı uyum indeksi	CFI	0.90
Artırmalı uyum indeksi	IFI	0.90

IV. SONUÇ

Kırsal alandan şehirlere göç olgusu son zamanların en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. Bu sorunun çözümü için kırsal alanda yaşama isteği üzerinde etkili olan faktörlerin bilinmesi gerekmektedir. Bu araştırmayla kırsal alanda yaşama isteği üzerinde etkili olan faktörler analiz edilmeye çalışılmıştır. Sosyal sermayenin üç türü, fiziksel etken, ekonomik etken ve demografik etken çalışmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır. Sosyal sermaye genel olarak bireyler ve gruplar arasındaki ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlayan ilişkiler ve bu ilişkileri düzenleyen davranışlar, değerler ve kurumlar olarak algılanmış ve tanımlanmaktadır. Yine sosyal sermaye, karşılıklı güvenine dayalı olarak yerel ağlara katılımı, birlikte karar alma ve alınan kararların uygulamasını kolaylaştırırken karşılıklı güvenin işbirliği ortamı yaratacağı ve bu

işbirliğinin güçlü kurumsal harekete dönüşeceği ve böylelikle kırsal alanda yaşama tercihinde önemli bir etkiye sahip olacağı öngörülmüştür.

Çalışmada sosyal sermayenin üç türü ve fiziksel, ekonomik ve demografik yapının kırsal alanda yaşama isteği üzerinde etkisi araştırılmıştır. Yapılan analiz neticesinde; Yapısal Sosyal Sermaye (YSS), İlişkisel Sosyal sermaye (ISS), Bilişsel Sosyal Sermaye (BSS) ve Fiziksel Etki'nin (FE) kırsal alanda yaşama isteği üzerinde pozitif bir katkıya sahip olduğu görülmüştür. Ekonomik Etki (EE) ve Demografik Etki (DE) kırsal alanda yaşama isteği üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Kırsal alanda yaşama isteği üzerinde en etkin unsur köye karşı duyulan sevgi ve kırsal yaşam biçimi tercihini gösteren Fiziksel Etken değişkenidir. Fiziksel Etken (FE) kırsal alanda yaşama isteğini pozitif yönde ve yüksek düzeyde etkilemektedir (0.83). Kırsal alanda fiziksel koşullar yeterli olmasa da köye karşı duyulan sevgi bireyleri köylerinde tutmaya yetmektedir.

İkinci önemli etken Bilişsel Sosyal Sermaye (BSS) değişkenidir. Bilişsel Sosyal Sermaye kırsal alanda yaşama isteği üzerinde (0.74) pozitif yönde önemli bir etkiye sahiptir. Bu bulgu kırsal alanda sınıfsal ve etnik bir ayrımın olmadığı ve kırsal halkın akrabalık ve din kardeşliğini her şeyin üstünde tuttuğunu göstermektedir. Yardımlaşma ve dayanışma, komşuluk ilişkileri ve bağlılık kırsal alanda güçlü ve yapıcı dostluklara dönüşmekte ve kırsal halkı birbirine kenetlemektedir.

İlişkisel Sosyal Sermaye (ISS) kırsal alanda yaşama isteği üzerinde pozitif ve önemli bir etkide bulunmaktadır (0.46). Güven sosyal sermayenin önemli bir belirleyicisidir. Bireylerin ailelerine, komşularına, devlete ve kurumlarına güveni sadakat ve işbirliğini geliştirmektedir.

Yapısal sosyal sermaye kırsal alanda yaşama isteği üzerinde (0.22) pozitif yönde bir etkiye sahiptir. Aile içi ve köy halkıyla birlikte karar alma, hayatın yükünü bölüşme ve dayanışma duygusu kırsal hayatın gereğidir. Köylerde birçok iş imece usulü yapılmakta kararlar aile meclislerinde veya köy odalarında alınmaktadır. Bu durum hayatın yükünü bir nebze hafifletmektedir.

Araştırma modelinde yer alan Ekonomik Etken (EE) ve Demografik Etken (DE) kırsal alanda yaşama isteği üzerinde bir etkiye sahip değildir. Kırsal yaşamı tercihte ekonomik nedenler etkili değildir. Yani kırsal alanda yaşamının külfeti fakirliktir. Kırsal alan ekonomik açıdan cazip olmadığı gibi, kırsal halkın ekonomik bir beklentisi de bulunmamaktadır. Kırsal alanda yaşama isteği üzerinde demografik etkenlerin de etkisi bulunmamaktadır. Yaş, eğitim, hane büyüklüğü ve hane tipi kırsal alanda yaşama isteği üzerinde etkili değildir.

Kırsal alanda yaşama isteğini gösteren gözlenen değişkenlerden (faktörlerden) “uzun yıllar bu köyde yaşamayı düşünüyorum (S1)” (0.46), “köyümden ayrılmayı düşünmüyorum (S3)” (0.26) ve “bana göre bu köy yaşamak için iyi bir yerdir (S3)” (0.25) standardize edilmiş faktör yüküne sahiptir. Kırsal halk köyünde yaşama eğiliminde ve kararındadır.

Erzurum kırsal alanındaki çiftçilerin köyüne ve köy halkına karşı derin bir hissiyat duyduğu bir vakıdır. Erzurum kırsalında yaşayan köylü, köyüne derin duygularla bağlıdır. Köyünü bırakmamak ve köyünde yaşamak istemektedir. Ancak ekonomik ve sosyal koşullar köyden kopmasına ve göç etmesine neden olmaktadır. Tarımsal getirinin azlığı, kırsal alanda eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, kentin sunduğu iş olanakları ve yoksulluk göç olgusunu tetiklemektedir. Kırsal alanda köye ve köy halkına olan bu bağlılık hissi bireyi dışa kapamakta, kente göç etse dahi hemşeri grupları içerisinde hareket etmesine neden olmaktadır.

Yapılan çalışmada elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde kırsal göçün önlenmesinde ve kırsal alanda yaşama isteği üzerinde köye duyulan sevginin yanında sosyal sermayenin önemli olduğu görülmektedir. Kırsal alanda yaşama isteği üzerinde ekonomik etken yetersizdir ve genelde göçlerin genel nedenlerinden biridir. Kırsal yaşamın tercih edilmesi ve göçlerin önlenmesi için kırsal alanda ekonomik koşulların iyileştirilmesi önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aydemir, M. A., & Tecim, E., 2012. Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli. Selçuk University Social Sciences Institute Journal, (28).
- Barney, J. & Hansen, M. H., 1994. Trustworthiness as a source of competitive advantage. Strategic Management Journal, 15, 175–190.
- Bayram, N., 2010. Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Bourdieu, P., 1986. The forms of capital/ Richardson, J. G. (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Greenwood, New York. USA. 241-258.
- Burt, R. S., 2000. The network structure of social capital. Research in organizational behavior, 22, 345-423.
- Carroll, T.F., 2001. Social Capital, Local Capacity Building, and Poverty Reduction. Asian Development Bank. Manila.
- Coleman, J. S., 1990. Foundations of social theory. Cambridge: Harvard University Press.
- Coleman, J., 1988. Social capital in the creation of human capital. The American Journal of Sociology. 94: 95-120.
- Crow, G., 2007. Community. The Blackwell Encyclopedia of Sociology (Ed: George Ritzer). Oxford: Blackwell Publishing, 617-620.
- Çekiç, T. İ. (2012). Türkiye’de Sosyal Sermaye ve Sivil Toplumun Bölgesel Yapısı.
- Çelik, H. E. ve Yılmaz, V., 2014. Lisrel 9.1 ile Yapısal Eşitlik Modellemesi. Arı Yayınları, İstanbul.
- Çiçek, A., ve Erkan, O., 1996. Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklemeye Yöntemleri. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 12, Ders Notları Serisi No: 6, Tokat.
- Eröz, M., 1982. İktisat Sosyolojisine Başlangıç. Filiz Kitabevi, İstanbul
- Esser, H., 2007. Does the New Immigration Require a New Theory of Intergenerational Integration?. Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives. Oxford: Berghahn Books, 308-341.
- Eşki, H., 2010. Sosyal Sermaye, Kişisel ve Kurumsal Gelişmeye Farklı Bir Yaklaşım. Orion Kitabevi. İstanbul.
- Evans, P., 1996. Government action, social capital and development: reviewing the evidence on synergy. World development, 24(6), 1119-1132.
- Fukuyama, F., 1997. Social capital and the modern capitalist economy: creating a high trust work place. Stern Business Magazine, 4 (1).

- Fukuyama, F., 2001. Social capital, civic society and development. *Third World Quarterly*, 22 (1), 7-20.
- Fukuyama, F., 2005. Trust: social virtues and the creation of prosperity. Hamish Hamilton.London.
- Fukuyama, F., 2011 Büyük Çözümle: İnsan Doğası ve Toplumun Yeniden Oluşturulması. (Çeviren: Hasan Kaya). 1. Baskı, Profil Yayıncılık. İstanbul.
- Gómez-Limón, J. A., Vera-Toscano, E., & Garrido-Fernández, F. E., 2013. Farmers' Contribution to Agricultural Social Capital: Evidence from Southern Spain. *Rural Sociology*.
- Granovetter, M., 2005. The impact of social structure on economic outcomes. *The Journal of Economic Perspectives*, 19(1), 33-50.
- Grootaert, C., Oh, G. T., & Swamy, A., 2002. Social capital, household welfare and poverty in Burkina Faso. *Journal of African Economies*, 11(1), 4-38.
- Grootaert, C., 1998. Social Capital: The Missing Link, Social Development Department Publications, Washington.
- Hanifan, L. J., 1916. The Rural School Community Center. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol: 67.
- Hitt, M. A., Lee, H. U., & Yucel, E., 2002. The importance of social capital to the management of multinational enterprises: Relations in networks among Asian and Western firms. *Asia Pacific Journal of Management*, 19(2-3), 353-372.
- Hofstede, G.J., 1980. Culture's consequences: international differences in work related values. Sage Publications, London.
- Jones, V. N., & Woolcock, M., 2007. Using mixed methods to assess social capital in low income countries: A practical guide (No. 1207). BWPI, The University of Manchester.
- Jöreskog, K.G. & Sörbom, D., 1996. Factor analysis of ordinal variables: A Comparison of three approaches, *Multivariate Behavioral Research*, 36(3)347-387.
- Lin, N. (2001). *Social capital: A theory of social structure and action*. Cambridge University Press. Cambridge. UK.
- McMillan, D. W., 1996. Sense of community. *Journal of community psychology*, 24(4), 315-325.
- Narayan, D., & Cassidy, M. F., 2001. A dimensional approach to measuring social capital: development and validation of a social capital inventory. *Current sociology*, 49(2), 59-102.
- Narayan-Parker, D. 1999. Bonds and bridges: social capital and poverty (Vol. 2167). World Bank Publications.

- Onyx, J., & Bullen, P. (2000). Measuring social capital in five communities. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 36(1), 23-42.
- Putnam, R. D. 1993. *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press. New Jersey, USA.
- Putnam, R. D., 1995. Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6 (1): 65-78.
- Putnam, R. D., 2001. Social capital: Measurement and consequences. *Canadian Journal of Policy Research*, 2(1), 41-51.
- Sarason, S. B., 1974. *The psychological sense of community: Prospects for a community psychology*. Jossey-Bass.
- Sharp, J.S. & Smith, M.B., 2003. Social capital and farming at the rural-urban interface: the importance of non-farmer and farmer relations. *Agricultural Systems* 76, 913-927.
- Sümer, N. & Bek, Y., 2012. Yapısal Eşitlik Modelleri ve LISREL Uygulamaları, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Fen Edebiyat Fakültesi, Samsun.
- Tocqueville, A., 1994. *Amerika'da Demokrasi*. (Çeviren: İhsan Sezal, Fatoş Dilber). İstanbul Yetkin Yayınları.
- Tolunay, A. & A. Akyol, 2006, "Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar", Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Sayı. 2: 116-127.
- Tönnies, F. (2012). *Gemeinschaft und gesellschaft* (pp. 27-58). VS Verlag für Sozialwissenschaften. Press
- Triandis, H.C., 1995. *Individualism and collectivism*. West view Press. Colorado USA
- Türk Dil Kurumu (TDK), 1998. *Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları, Ankara.
- Tütengil, O.C., 1983, *Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları*, Gerçek Yayınları, İstanbul.
- Uzzi, B., 1996. The sources and consequences of embeddedness for the economic performance of organizations: The network effect. *American sociological review*, 674-698.
- Wasti, A., & Erdil, S., 2007. Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: benlik kurgusu ve INDCOL ölçeklerinin Türkçe Geçerliliği. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7 (1-2), 5-38.
- Whiteley, P., 2000 "Economic Growth and Social Capital", *Political Studies*, Vol. 48, 443-466.
- Williams, D., Ducheneaut, N., Xiong, L., Zhang, Y., Yee, N., & Nickell, E., 2006. From Tree House to Barracks The Social Life of Guilds in World of Warcraft. *Games and culture*, 1(4), 338-361.